MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA

FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOLOGIE

ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOLOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT

REZUMAT

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. POPA MIRCEA

Student doctorand:

SĂCĂREA (căs.COLDEA) ELENA TEODORA MIHAELA

ALBA IULIA

2020

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOLOGIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOLOGIE

Eginald Norbert Schlattner- un destin emblematic al comunității germane din România

- Rezumat -

Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. POPA MIRCEA

Student doctorand:
SĂCĂREA (căs.COLDEA) ELENA TEODORA MIHAELA

ALBA IULIA
2020

Cuprins **p.3**

Introducere **p.6**

Capitolul 1: Istoria și cultura minorității germane din Transilvania

1.1.Istoria unei etnii de la statutul de coloniști până în prezent p.23

1.2.Activitatea culturală a sașilor transilvăneni p.37

1.3.Evoluția literaturii de expresie germană din Transilvania p.49

1.3.1.Evoluția publicisticii de expresie germană din Transilvania p.54

1.3.2.Evoluția liricii de expresie germană din Transilvania p.57

1.3.3.Evoluția prozei de expresie germană din Transilvania p.64

1.3.4.Evoluția dramaturgiei de expresie germană din Transilvania p.67

Capitolul 2: Eginald Norbert Schlattner

2.1.Eginald Norbert Schlattner-martor și biograf al comunității săsești p.73

2.2.*Cercul literar al studenților germani din Cluj Napoca* și implicarea lui Eginald Schlattner în activitatea acestuia p.94

2.3.*Procesul scriitorilor germani din Brașov*, septembrie 1959

2.3.1.Considerente generale privind procesele politice p.99

2.3.2.Rolul lui Eginald Norbert Schlattner în *Procesul Biserica Neagră* p.105

2.3.3.Eginald Norbert Schlattner: martor în *Procesul scriitorilor germani* p.112

2.4.Efectele ulterioare ale proceselor..... p.121

Capitolul 3:Contribuția lui Eginald Norbert Schlattner la patrimoniul literar românesc

3.1.Etape premergătoare activității literare a lui Eginald Norbert Schlattner p.143

3.2.Operele literare de debut și analiza romanelor p.147

3.2.1. Operele literare de sertar din 1959 până în 1989 ..... p.150

3.2.2.Primul roman: *Der geköpfte Hahn (Cocoșul decapitat* p.158

3.2.2.1.Etape premergătoare publicării romanului *Cocoșul decapitat* p.158

3.2.2.2.*Cocoșul decapitat*. Construcție și acțiune romanescă p.161

3.2.2.3.Prezența elementelor religioase în construcția romanului *Cocoșul decapitat* p.169

3.2.2.4.Multiculturalitatea spațiului precum și motive specifice tradiției săsești din Transilvania p.176

3.2.2.5.Complexitatea personajelor romanului *Cocoșul decapitat* p.180
3.2.2.6.Spațiul și timpul desfășurării acțiunii romanului *Cocoșul decapitat* p.189
3.2.3.Al doilea roman: *Rote Handschuhe*
3.2.3.1.Etape premergătoare apariției romanului p.192
3.2.3.2.Analiza romanului *Mănușile roșii*. Construcție și acțiune romanescă p.201
3.2.3.3.Relația dintre narator și cititor p.205
3.2.3.4.Limba și stilul p.207
3.2.3.5.Complexitatea personajelor romanului *Mănușile roșii* p.212
3.2.3.6.Principalele teme tratate în romanul *Mănușile roșii* p.220
3.2.3.7.Prezența elementelor religioase în structura romanului *Mănușile roșii* p.225
3.2.4.Al treilea roman: *Clavir în ceață*.....p.233
3.2.4.1.Etape premergătoare apariției romanului *Clavir în ceață* p.234
3.2.4.2.*Clavir în ceață*. Construcție și narațiune p.234
3.2.4.3.Complexitatea personajelor romanului *Clavir în ceață* p.237
3.2.4.4.Prezența elementelor religioase în structura romanului *Clavir în ceață* p.244
3.2.4.5.Teme și motive prezente în romanul *Clavir în ceață* p.249
3.2.5.Al patrulea roman, *Wasserzeichen*
3.2.5.1.Etape premergătoare apariției romanului p.257
3.2.5.2.Analiza romanului *Wasserzeichen*. Construcție și narațiune p.258
3.2.5.3.Complexitatea personajelor romanului *Wasserzeichen* p.269
3.2.5.4.Limbă și stil p.283
3.2.5.5.Teme și motive abordate în romanul *Wasserzeichen* p.287
3.2.6.Real/Imaginar în opera lui Eginald Norbert Schlattner p.292
Capitolul 4: Receptarea operei lui Eginald Norbert Schlattner în critica din țară și străinătate p.296
4.1.Ecoul operei lui Eginald Norbert Schlattner în străinătate p.298
4.1.1.Opera ca formă autobiografică p.298
4.1.2.Romanul ca exotism transilvănean p.308
4.1.3. Nuvelistica de început a lui Eginald Norbert Schlattner și tiparele ideologice ale epocii.....p.309
4.1.4. Tinerețea unei generații și prăbușirea idealurilor naționali fasciste.....p.317

4.1.5.Romanul ca imagine a grupurilor etnice p.318
4.2.Ecoul operei lui Schlattner în țară p.320
4.2.1.Romanul ca ramificație proustiană p.321
4.2.2.Opera ca formă autobiografică p.323
4.2.3. Proza scurtă în confruntarea cu realismul socialist.....p.325
4.3. Eginald Norbert Schlattner în dialog cu Radu Carp p.326
4.4.Ecourile conflictului Schlattner-Bergel în media p.331
Concluzii **p.347**
Bibliografie **p.354**
Anexe **p.387-449**

Cuvinte-cheie: *sași; Transilvania; Cocoșul decapitat; Odem; Vecinul meu; regele; Mănușile roșii; Clavir în ceață; Wasserzeichen; roman autobiografic.*

Teza de față a pornit de la o curiozitate de lectură. Ideea realizării ei își are punctul de plecare într-un articol[1] pe care l-am găsit, din întâmplare, pe internet, iar lectura lui a declanșat dorința noastră de a afla cât mai multe informații legate de un personaj contestat, date despre un autor reprezentativ al literaturii de expresie germană din România, și anume Eginald Norbert Schlattner. Este un autor controversat, deoarece în jurul operei, dar și a omului, au apărut o serie de polemici și s-au emis contestații. Voci reprezentative ale literaturii de expresie germană au intervenit, au acuzat și au hulit atât viața personală cât și activitatea literară a lui Eginald Schlattner. Cele mai numeroase polemici au fost întreținute de scriitorul Hans Bergel, unul dintre cei cinci autori condamnați politic, în 1959, la Brașov, de către autoritățile comuniste din România.

Și cum deseori, în toate controversele întreținute în jurul autorului Eginald Schlattner s-a trecut cu vederea faptul că el însuși a fost o victimă a comunismului, fiind condamnat la doi ani de închisoare pentru nedenunțarea unor acțiuni contra regimului comunist, am dorit să aflăm adevărul și, mai ales, să acordăm importanța cuvenită operei lui Schlattner, care considerăm că merită adusă în fața publicului cititor. De asemenea, ne-am dat seama, din puținele exegeze ale

[1]Markus Bauer, *Neues Licht auf den Fall Eginald Schlattner* (*O nouă lumină asupra cazului Eginald Schlattner*), disponibil pe https://www.nzz.ch/feuilleton/buecher/neues-licht-auf-den-fall-eginald-schlattner-1.17917861, accesat la data de 3 ianuarie 2013.

operei, care, în general, fragmentează creația, în loc să o valorifice, că Eginald Schlattner este un scriitor important, căruia, pe nedrept, nu i se acordă atenția cuvenită. Astfel, am dorit să realizăm o analiză cât mai complexă, atât a pasiunilor stârnite în jurul omului Eginald Schlattner, cât și în ceea ce privește întreaga operă a acestuia. De un real ajutor ne-au fost numeroasele întâlniri și lungile discuții avute cu creatorul de romane, în Casa parohială din Roșia, județul Sibiu, cum la fel de importante au fost orele de studiu, niciodată suficiente, petrecute în Arhiva Bisericii evanghelice din Sibiu și în Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, unde personalul de excepție răspunde cu promptitudine și oferă informațiile solicitate, cu profesionalism.

Din start ne-am dat seama că literatura lui Eginald Norbert Schlattner, în contextul istorico-cultural în care a fost creată, este profund autobiografică. Căutând informații despre acel context, am constatat că părerile membrilor unor cercuri lingvistice și culturale, care, în mod firesc, fac parte din generații diferite, sunt emise în discursuri de multe ori divergente, existând o evidentă diferență atât în ceea ce privește limbajul, cât și terminologia folosită. Prin urmare, ne-am propus să clarificăm unele concepte, atât din punctul de vedere al sensului, cât și al contextului în care sunt utilizate.

Ne-am propus în cadrul acestei lucrări să realizăm o analiză cât mai amplă a operei unui reprezentant al literaturii de expresie germană din Transilvania, Eginald Norbert Schlattner. Astfel, primul capitol al lucrării noastre cuprinde două părți, în care expunem etapele istorice prin care au trecut membrii minorității germane din Transilvania. Istoria comunității germane din Romania poate fi mai bine înțeleasă prin raportarea la rolul pe care l-au jucat și la locul pe care l-au ocupat comunitățile etnice venite în cel de-al doilea mileniu al erei creștine pe teritoriile românești, fapt ce impune cu necesitate o incursiune în istoria acestor minorități.

A doua parte a primului capitol cuprinde o etapizare a liricii, a prozei, a dramaturgiei și a publicisticii de expresie germană, precum și o încercare de stabilire a aportului adus de comunitatea germană l-a adus la îmbogățirea culturii și civilizației din spațiul Transilvan românesc. În perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial, pe plan literar, situându-se în rând cu toate grupările românești, comunitatea săsească dorea, la rândul său, găsirea unei identități proprii, a unui loc în viața culturală, prin refuzul tradiționalismului. Cu multă bucurie, dar și cu neliniște, intelectualii sași au receptat pozitiv mesajul democratic al schimbării, lucru ce a generat un construct cultural și educativ apărut în mod natural. Astfel s-au înregistrat progrese

importante atât în plan științific, cât și în plan literar și cultural, acest fapt fiind o necesitate după Primul Război Mondial. În anul 1921, Friedrich Teutsch[2] își afirma credința „în puterea forțelor spirituale în lume, în importanța științei în viața unui popor, care nu e lipsit de orice aspirație înaltă și de aceea această muncă nu are voie să fie lăsată la o parte, chiar dacă trebuie depășite mari obstacole”[3].

În cel de-al doilea capitol al lucrării noastre ne-am ocupat de biografia detaliată a autorului Eginald Norbert Schlattner, începând cu copilăria acestuia petrecută într-o minunată zonă rurală a Banatului, descrisă ulterior cu multă nostalgie, și continuând cu loviturile vieții ce l-au marcat pe viitorul scriitor, și l-au trecut prin furia exproprierii – când muncea pentru bani în agricultură –, prin anii de liceu – când era nevoit să mediteze la matematică pentru a-și ajuta financiar familia, asta în vreme ce s-a perindat prin trei gimnazii diferite, respectiv Liceul Brukental din Sibiu (liceu cu predare în limba germană, înființat în anul 1386), Liceul Radu Negru din Făgăraș (liceu cu predare în limba română, înființat în 1919) și Școala Honterus din Brașov (liceu mixt german) –, sau printr-o adolescență marcată de fixația asupra studiului aprofundat al *Mitului secolului XX* al lui Rosenberg[4]. Toate aceste etape au fost urmate de procesele politice în care a fost implicat, respectiv arestarea, condamnarea și perioada de detenție. O parte la fel de importantă a biografiei considerăm a fi perioada actuală, considerată chiar de scriitor drept ultima etapă a vieții sale, pe care și-o petrece în comunitatea din Roșia, în vechea casă parohială și în biserica ce a fost construită în anul 1225.

Preocupările literare ale lui Eginald Schlattner sunt urmărite în cel de-al treilea capitol al lucrării, unde urmărim etapele creației artistice, de la începuturile ei[5]. Destul de neîncrezător în talentul său și evitând prezentarea textelor sale în fața vreunui public, Schlattner îndrăznește, totuși, să ia parte la o competiție organizată în 1955 de cotidianul german „Neuer Weg”, în timpul primului Congres al scriitorilor de expresie germană din România. În arhiva autorului au

---

[2] Friedrich Teutsch a fost un episcop și istoric sas, membru al Academiei Române, născut la Sighișoara în anul 1852, și care a publicat numeroase cărți despre sașii din Transilvania.

[3] Friedrich Teutsch apud Horst Schuller Anger, *Kontakt und Wirkung – Literarische Tendenzen in der siebenbürgischen Kulturzeitschrift Klingsor*, București, Editura Kriterion, 1994, p. 40.

[4] Alfred Rosenberg, *Der Mythus des 20. Jahrhunderts (Mitul secolului XX)*, München, Editura Hoheneichenverlag, 1938.

[5] Informații despe primele încercări literare ale lui Eginald Schlattner se găsesc parțial în volumele *Vecinul meu, regele. Povești abandonate* și *Odem* ambele tipărite sub coordonarea Michaelei Nowotnick, la Sibiu și la Bonn, în prestigioasa Editură Schiller în anul 2012. Însă debutul publicistic al lui Schlattner a avut loc în 17 octombrie 1957, în „Volkszeitung” („Ziarul poporului”), cu *Der Bruch* (*Pauza*), un fragment din *Odem*.

rămas o serie de manuscrise[6], unele publicate cu timpul, altele nu, la care am făcut unele referiri, alături de o amplă analiză a celor patru romane care surprind o lume schimbată de mersul istoriei, lumea multi-culturală a Transilvaniei, care exista de secole, dar oglindită prin ochii unui narator martor la evenimentul schimbării radicale de după Unirea din 1918.

La vârstă de 65 de ani, în 1998, Schlattner publică primul său roman, devenind un scriitor reprezentativ în relatarea unei vieți îndepărtate, cu obiceiuri, tradiții, superstiții, într-un cuvânt lumea abandonată a sașilor transilvăneni. Romanul *Cocoșul decapitat*, apărut la Editura Paul Zsolnay, face dovada continuării literaturii de expresie germană din Transilvania, care se credea că a apus. După mai bine de 40 de ani în care autorul a tăcut, vocea lui poate fi din nou auzită în plan literar.

Al doilea roman, *Mănușile roșii*, descrie aceleași relații interculturale, însă într-un alt cadru, în celula de detenție, Securitatea oferind un cadru în miniatură în care naratorul acționează ca o figură revelatoare care, „în ciuda tuturor greutăților istorice pe care trebuie să le raporteze, /.../ iubește în continuare ciudatul, ciudatul și burlescul, el atrage lumea multiculturală a românilor, maghiarilor, germanilor, evreilor și țiganilor cu realismul său suprem”[7].

Cel de-al treilea roman, *Clavir în ceață*, este analizat în lucrarea noastră, la fel ca și în cazul celorlalte scrieri, sub diferitele aspecte multiculturale pe care le conține, de data aceasta în perioada de după preluarea puterii de către comuniști și exproprierea sașilor.

În *Wasserzeichen* ultimul roman al lui Eginald Norbert Schlattner, încă netradus în limba română, acțiunea se desfășoară în mai multe localități din Transilvania, respectiv în Brașovul stalinist al anilor ´50, în Noa, un vechi cartier nobil al brașovenilor bogați din vremea aceea, în Făgărașul copilăriei lui Schlattner, da și în Cluj, Sibiu, Sighișoara și alte localități, și, desigur spre sfârșitul cărții, ultima parte a acțiunii are loc în chiar Roșia, unde se află biserica, casa parohială și comunitatea de țigani pentru care preotul și omul Schlattner a făcut multe eforturi de susținere și ajutorare.

Ultimul capitol al lucrării noastre urmărește receptare critică a operei schlattneriene, în presa românească și europeană. Recenzii ale romanului au apărut în publicații regionale,

---

[6]Eginald Schlattner, *Eine Geschichte* (*O poveste*), manuscris datat 1950, din Mapa personală Eginald Schlattner Nr. 745; *Reifender Sommer/Die Rosenauer Burg* (*Împlinirea verii/Cetatea din Râșnov*), manuscris din 1952, aflat în Mapa personală Eginald Schlattner Nr.759; *Läuterung* (*Purificarea*), manuscris, 1955, Mapa personală Eginald Schlattner Nr. 743; *Abgrund* (*Prăpastia*), un manuscris din 1955, Mapa personală Eginald Schlattner Nr. 744.

[7]Hans Christian Kloser, *Bunt wie ein Kirchenfenster. Eginald Schlattner wird siebzig*, în „Neue Züricher Zeitung”. 13 September 2003, disponibil pe http://www.nzz.ch/2003/09/13/fe/article9302F.html, accesat la data de 22.03.2013.

naționale sau internaționale, mare parte dintre ele axându-se pe analiza biograficului, în pofida cercetării textului.

Descoperite în timp, în funcție de apariția scrierilor lui Eginald Schlattner, punctele de vedere ale criticilor din spațiul germanofon au urmat, în linii mari, câteva direcții, axate pe obsesii tematice în receptarea operei scriitorului Eginald Schlattner. Amintim în acest sens temele cercetate de critica din străinătate și anume autobiograficul, exotismul transilvănean, realismul socialist, fascinația naționalist fascistă sau imaginea grupurilor etnice.

Astfel, cercetarea noastră se axează pe studiul aprofundat a operei literare a lui Eginald Norbert Schlattner, plecând în mod necesar de la biografia autorului, dar apelând și la evenimentele istorice și culturale ce au condus spre o sumară analiză a comunismului românesc așa cum apare acesta prin intermediul faptelor relatate.

Dorind să ne justificăm demersul interpretativ aplicat operei lui Eginald am constatat că până în acest moment există puține studii bazate pe subiectul cercetat de noi care tratează diverse teme ale operei schlattneriene, printre autorii unor astfel de lucrări științifice putându-i aminti pe: Andreea Dumitru[8] cu teza de doctorat intitulată *Inter- și multiculturalitate în Transilvania- un model european de comunicare-exemplificat în trilogia lui Eginald Schlattner* susținută în anul 2012 și publicată în 2017[9], în care se fac referințe la „înțelegerea temporală”[10] a celor trei romane (*Cocoșul decapitat, Mănușile roșii, Clavir în ceață*) ale lui Schlattner; pe Michaela Nowotnick[11] autoarea unei teze de doctorat cu titlul *Inevitabila biografie. Romanul Mănușile roșii de Eginald Schlattner - studiu de caz asupra literaturii germane din România,* Burlacu Felicia, autoarea unei lucrări de licență cu titlul *Pedagogia lui Dumnezeu în opera literară a preotului Eginald Schlattner. O viziune ortodoxă*, mai poate fi amintită Christiane Wiesner autoarea tezei de doctorat intitulate *Siebenbürgische Elegie in Prosa: Erinnerndes/erinnertes Ich in den Romanen Eginald Schlattners (Elegia transilvăneană în proză: Amintirea de sine amintită în romanele lui Eginald Schlattner*). Am descoperit apoi analize parțiale ale creației lui

---

[8]Andreea Dumitru, *Zum Zeitverständnis in Eginald Schlattners Roman Rote Handschuhe (Despre înțelegerea timpului în romanul Mănușile roșii al lui Eginald Schlattner)*, în „Revista Universității Transilvania din Brașov”, vol.4 (53), Nr. 2, Brașov, Transilvania University Press 2011, pp.43-48.

[9]Andreea Dumitru, *Inter- și multiculturalitate în Transilvania - un model european de comunicare - exemplificat în trilogia lui Eginald Schlattner*, Sibiu, Editura Honterus, 2017.

[10]*Ibidem.*

[11]Michaela Nowotnick, *Die Unentrinnbarkeit der Biographie. Der Roman Rote Handschuhe von Eginald Schlattner als Fallstudie zur rumäniendeutschen Literatur* (*Inevitabila biografie. Romanul Mănușile roșii de Eginald Schlattner- studiu de caz asupra literaturii germane din România*), Köln, Editura Böhlau, 2016.

Schlattner prinse în diferite dicționare, cum e, de exemplu, analiza romanului *Mănușile roșii,* realizată Gertrud M. Rösch în 2013, sub aspectul literaturii simbol, din *Dicționarul operelor literare simbol*[12]; sau *Dicționarul literar Killy - autori și opere din spațiul cultural lingvistic german*, în care se analizează „vina" creatorului și nu pe opera literară; ori câteva opere monografice precum *Omul fără patrie*[13] sau *Noi vă vom încarcera, pentru că existați!*[14].

Rezultatele cercetării noastre au fost interpretate atât singular cât și în context relațional, constatând în acest sens interdependențe reciproce, prin care câștigul percepției poate fi amplificat. Evoluțiile istorice și cultural-politice creionate în romane, dar și perioadele biografice ale autorului, oferite din mai multe perspective, au influențat cu siguranță concepția romanescă. Prezența acestora în romane, determină, pe de o parte „recunoașterea interdependenței acțiunilor literare în circumstanțe istorice date"[15], iar pe de altă parte evenimentele istorice, de civilizație culturală, și cele biografice, au devenit teme esențiale ale scrierilor, considerate elemente indestructibile ale receptării.

Perspectiva istorică cuprinde perioada de după formarea României Mari, în urma Primului Război Mondial și continuă până în zilele noastre, însă e prezentată strict viziunea creatorului care aprofundează procesele provocatoare și problematice, care au avut loc în spațiul/ planul său direct, care nu are pretenția complexității, ci clarificarea atât a dezvoltării istorico-sociale cât și a curentelor culturale. Texte literare sunt reprezentantele de bază ale unei teorii conform căreia ele „nu fac referire la cultură, ci transmit dincolo de ele însele, sunt legate de cultură datorită valorilor sociale și contextuale, pe care le-au asimilat cu succes"[16]. Teoria se bazează pe faptul că aceste scrieri nu ar mai putea fi „înțelese în clipa în care sunt scoase din contextul lor nemijlocit"[17], căci dimensiunea semantice sau semnificațiile multiple pot fi înțelese

---

[12] Maria Gertrud Rösch, *Fakten und Fiktionen. Werklexikon der deutschsprachigen Schlüsselliteratur 1900–2010* apărut, Stuttgart, Editura Hiersemann, 2011, pp.567-574.

[13]Renate Windisch Middendorf, *Der Man ohne Vaterland. Hans Bergel-Leben und Werk* (*Omul fără patrie. Hans Bergel viața și opera*), Berlin, Editura Frank & Timme, 2009, disponibile pe http://www.frank-timme.de/inhalte/shop/detail/verlagsprogramm/bd-05-renate-windisch-middendorf-der-mann-ohne-vaterland/backPID/forum-rumaenien.html, accesat la data de 10 decembrie 2015.

[14]Sven Pauling, *Wir werden Sie einkerkern, weil es Sie gibt! Studie, Zeitzeugenberichte und Securitate-Akten zum Kronstädter Schriftstellerprozess 1959* (*Îi vom încarcera, pentru că există! Studii, recenzii și documente ale Securității din Procesul scriitorilor germani din Brașov 1959!*), Berlin, Editura Frank&Timme, 2012.

[15]Reiner Baasner, Maria Zens, *Methoden und Modelle der Literaturwissenschaft. Eine Einfürung. 3. Überarbeitete und erweiterte Auflage* (Metode și modele de studii literare. O introducere), ediția treia revizuită și extinsă, Berlin, Editura Erich Schmidt, 2005, p.109.

[16]Stephen Greenblatt, *New Historicism Literaturgeschichte als Poetik der Kultu*r, SUA, Editura Francke, 2001, pp.48-51.

[17]*Ibidem*, p.51.

doar sub rezerva cadrului istoric și cultural bine definit. Punctele centrale ale romanelor sunt mutarea poziției autorului în „DIEGESE”, determinarea raportului dintre narator și adresant, dar și analiza spațio-temporală. Ficțiunea, respectiv factualitatea textului, este prezentată, verificată și interpretată cu efecte reale, făcându-se astfel legătura cu istoria literară existentă, căreia i se opune o proprie interpretare, derivată din analiza romanelor și interpretarea contextelor cultural-politice și istorice.

Cercetarea noastră s-a extins și înspre analiza existentă în spațiului lingvistic german, implicând crearea de contacte personale și instituționale între România și Republica Federală Germania.

Moștenirea literară a lui Eginald Schlattner, aflată în Arhiva centrală a Bisericii evanghelice Confesiunea Augustina din România, a fost pusă la punct prin intermediul mai multor proiecte coordonate de către Michaela Nowotnick[18], autoarea mai multor studii asupra operei scriitorului sas. Astfel, credem că părți bune din cercetarea de față nu ar fi fost posibile dacă nu ar fi existat o inventariere așa de cuprinzătoare realizată de cercetătoarea germană, documentele inventariate conținând corespondență și manuscrise, fapt care face posibilă cunoașterea diferitelor perioade de creație literară și de viață. În același timp s-a realizat un decupaj într-un peisaj literar și cultural, până la acel moment foarte rudimentar prezentat:

- arhive ale instituțiilor de cultură care conțin ziare, reviste și lucrări din edituri și care trebuie considerate azi ca și pierdute în mare măsură;

- arhive cu artiști și scriitori care, în măsura în care nu au fost distruse, se află astăzi în posesie privată/ particulară.

Evaluarea și mai ales citatele utilizate în această lucrare respectă dreptul personalității, dar și a proprietății autorului asupra lor. Din arhiva CNSAS au fost consultate numeroase documente, în mod special dosare referitoare la evenimentele anilor ’50, fiind vorba în esențial de documentele cu indexurile P000742, vol.1-13; P00031, vol.1-8 cât și I153639, vol.1-15. Utilizarea și analiza documentelor Securității s-a efectuat cu precauție având în vedere cadrul politic existent la acel moment. De asemenea este posibil ca în procesul de exploatare și valorificare a documentelor din arhivă, să fi descoperit noi documente, care n-ar fi fost luate în

[18]Michaela Nowotnick, *Es ging uns nicht um die Zukunft des Regimes, sondern um unsere Zukunft im Regime, Eine Untersuchung zum „Literaturkreis der deutschen Studenten in Klausenburg/ Literaturkreis ‚Josef Marlin’“1957–1958 (Nu ne-a preocupat viitorul regimului, ci viitorul nostru în regim, o investigație privind „Cercul de literatură al studenților germani din Cluj / Cercul de literatură „Josef Marlin ”1957-1958)* în „Spiegelungen. Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas”, anul III, Nr. 6, 2011, pp.259-270.

considerare în cercetările anterioare. În lucrare au fost incluse și informații provenite din studierea unor documente din colecții private, aici fiind vorba de documente pe care Eginald Schlattner nu le-a transferat în moștenirea sa prematură, arhivei Bisericii Evanghelice din România. Martorii timpului au ajutat la completarea lacunelor informaționale din arhivele studiate, aceștia devenind astfel la rândul lor o sursă istorică cercetată. Am mai utilizat propriile expuneri pentru acest studiu, interviuri sau discuții directe avute cu autorul Eginald Schlattner, puncte de vedere ale acestuia sau ale contemporanilor săi.

Datorită liniei tematice urmate de această lucrare, dar și ca urmare a numeroaselor întrebări la care încercăm să răspundem, textele primare și secundare scrise în limba germană sunt adaptate și actualizate. Documentele utilizate de Serviciul secret român în anchetarea și inculparea scriitorilor sunt în limba română și cele mai relevante, care au stârnit ample controverse, sunt atașate la Anexe. Excepție fac materialele culese în limba germană, cum ar fi manuscrisele text, care pot fi găsite în inventarul curent, citarea din fișiere fiind dată cu specificația textului original și cu trimitere exactă la dosarul citat. Am menționat în lucrarea noastră că o serie de traduceri din limba germană, titluri de opere, dictonuri sau fragmente întregi din critica de limbă germană, au fost realizate de noi și puse în paranteză după textul tradus, sau la notele de subsol în cazul pasajelor mai lungi. Când se citează sau analizează procesele politice relevante pentru prezenta lucrare, în special Procesul Biserica Neagră și Procesul scriitorilor germani se utilizează termeni comuni literaturii de cercetare. De exemplu, în dosarele Securității sunt enumerate relațiile „Grupului Horst Depner și alții”[19], pentru autorii acuzați „Grupul de scriitori naționaliști-germani”[20]. În literatura secundară sunt folosiți diferiți termeni pentru Procesul scriitorilor, iar la denumirea Procesului scriitorilor s-a adăugat anul 1959, la fel cum au fost făcut adăugiri în cazul locului audierii în instanță, Brașov/ Kronstadt/ Orașul Stalin. În limba română se folosește denumirea simplă „Procesul scriitorilor germani”[21]. Cei cinci autori acuzați în Procesul scriitorilor germani, Wolf von Aichelburg, Hans Bergel, Andreas Birkner, Georg

[19]Denumirea „Grupul Depner Horst și alții” apare pe coperta dosarului aflat la ANCSAS, P 153639, vol.1, coperta.
[20]Denumirea „Grupul de scriitori naționaliști germani” apare pe coperta dosarului aflat la ANCSAS, P 000331, vol.1, coperta.
[21]Olivia Spiridon, *Scriitori germani din Romania de dupa 1945. O antologie de proză*, București, Editura Curtea Veche, 2013, pp.125-127.

Scherg și Harald Siegmund și sunt denumiți *autori* în lucrare, extinzând astfel definiția restrânsă a *scriitorului*[22].

Ne exprimăm speranța că lucrarea noastră, care a pornit de la dorința analizării din punct de vedere literar a operei lui Schlattner, oferă o deschidere suficientă spre cunoașterea creației schlatterniene pe plan literar, atât la noi cât și în spațiul germanofon, care să depășească barierele impuse de sentimentele personale de ură și invidie și să deschidă drumul operei spre receptarea ei în cadrul literaturii universale, cum există deja, timide situări ale operei, în sfera clasicizării[23].

Publicat mai mult în străinătate decât acasă, admirat de milioane de cititori din spațiul germanofon (Austria, Germania și Elveția), dar și din Spania, Polonia, Rusia sau Japonia, Eginald Norbert Schlattner este considerat de critici drept cel mai cunoscut romancier german din România. După marea plecare a sașilor din anii 1990-1991, el a continuat să-și îndeplinească îndatoririle de preot, trăind tristețea de a sluji zilnic în Biserica evanghelică din Roșia (Rothberg) „doar pentru Dumnezeu și pentru mine, de unul singur, și mulți îngeri”[24], căci, din cei cinciași care mai viețuiesc în comună, doar preotul mai trece pragul sfântului lăcaș. Biserica întărită din Roșia este construită în secolul al XIII-lea, iar casa parohială în anul 1550 și sunt monumente de patrimoniu. Aici și-a găsit familia Schlattner (al cărei arbore genealogic coboară, cu documente, până la 1467) loc de viețuire și de slujire pe altarul credinței, spațiu de liniște și de creație literară. Când se retrage să-și scrie cărțile, șapte uși îl despart pe romancierul-preot de lume; șapte uși ca tot atâtea praguri de amintiri dureroase[25]. Vorbele cu care a fost întâmpinat ministrul Otto Schily au făcut o impresie extraordinară asupra delegației germane. Scriitorul-preot a dorit să le demonstreze că românii sunt europeni prin vocație și ținută, că această țară vine din istorie cu *acquis*-ul comunitar însușit, pe care-l și depășește la capitolul toleranță față de minorități, și a demonstrat că în România ultimilor 87 de ani domnește caracterul umanitar al civilizației românești. Schlattner este întristat nespus că, în străinătate, România este percepută numai „prin stradă”, și anume, câinii comunitari, copiii străzii, fetele de pe stradă, hoții de stradă. S-a ajuns la situații aberante de genul celor întâmplate la Lisabona, unde a ținut o conferință de presă despre

---

[22] Vezi Gabriella Nora Tar, *Laudatio zur Verleihung des Ehrendoktortitels an Pfarrer Eginald Schlattner*, în „Matrix”, anul 1, Nr.55 din 2019, pp.183-192, Gabriela Nora Tar, *Laudatio* în „Transylvania Review”, anul XXVIII, Nr.1 din martie 2019, pp.37-45.

[23]Romanul *Mănușile roșii* a fost inclus în Topul primelor 100 de romane scrise în limba germană al Institutului Cultural Gothe din Germania.

[24] Constantin Avădanei, *Trianon 100 – Un alt punct de vedere*, disponibil pe https://www.dacoromania-alba.ro/nr86/trianon_100.htm accesat la data de 22 august 2019.

[25] *Ibidem.*

România, organizată de Ambasada Austriei. În timpul conferinței s-a apropiat un atașat de presă și i-a șoptit: „Degeaba vorbești așa de frumos despre România, că nu te crede nimeni”[26]. La Academia Evanghelică din Sibiu, preotul scriitor i-a ținut ministrului federal o adevărată dizertație despre învățământul multicultural din România. I-a prezentat, printre altele, situația abecedarelor. A formulat chiar un mesaj al României către Uniunea Europeană: „… la noi în țară, abecedarul se tipărește în peste zece limbi! Asta înseamnă că la noi în țară există tot atâtea sisteme școlare în care limba de predare nu este cea românească, ci limba maternă a copilului. În Parlament, domnule ministru, sunt 19 etnii reprezentate, caz unic în Europa!”. Acesta i-a explicat practic, domnului ministru german, ce înseamnă sistemul de învățământ românesc: „Dacă doriți ca pe cele două fete ale dumneavoastră să le trimiteți în Germania la o școala cu limbă de predare turcă, la 2-3 milioane de turci, nu puteți. Dar trimiteți-le aici, la Constanța sau la Babadag, unde există numai câteva mii de turci, și acolo pot să termine liceul și să dea și bacalaureatul în limba turcă. Asta este, domnule ministru, România europeană. Nici măcar austriecii, care până în 1918 au gestionat 13 națiuni, nici ei încă nu reușesc să aprecieze corect mesajul românesc către Europa multiculturală”[27].

E suficient să spunem că numele romancierului Eginald Schlattner este prezent în lista celor mai valoroși o sută de autori de limbă germană ai deceniului 1999-2001. Lăsăm, așadar, intenționat din vizorul unei analize, trecutul de deținut politic al octogenarului cu nume sonor, de cavaler medieval, activ în slujba Creștinătății și ne concentrăm pe atât de multe alte lucruri interesante, care rămân de spus despre acest fascinant om și personaj de roman, investit cu curajul de a nu se conforma rigorilor în mai toate compartimentele vieții sale. Un protestant în sens literal, devotat cauzelor pentru care merită să lupte, un revoluționar care a găsit punți de legătură indiferent de religia și naționalitatea celui care era în nevoie, necesități nu doar materiale, ci mai ales, sufletești.

Am putea spune că, după ce l-am cunoscut personal, am constatat că omul din spatele legendei romancierului nonconformist, care s-a țesut cumva de la sine în jurul său, nu confirmă deloc acest clișeu, ba chiar dimpotrivă, ne-ncumetăm să spunem că trăsătura sa de caracter marcantă nu este răzvrătirea, ci opusul ei, blândețea statornică. Avem de-a face cu un sas ardelean care refuză să se dea bătut în fața sorții, rămânând la vatră și continuând să-și ducă viața

---

[26] *Ibidem.*
[27] *Ibidem.*

așa cum este învățat, mărturisind cu neștirbită încredere: „Dumnezeu mă vrea aici! Așa să mă ajute Dumnezeu!”[28].

Ce altă dovadă clară de patriotism putem pretinde decât atașamentul față de glia natală? Românii au în Eginald Norbert Schlattner un ambasador care s-a decis să arate lumii că „există și o altă Românie, pe care m-am străduit s-o fac cunoscută și crezută peste hotare”[29]. De altfel, Eginald Schlattner deține deja din 2002 titlul de *Ambasador Cultural* al României iar în anul 2003 Președintele Austriei i-a înmânat *Crucea de Onoare pentru Literatură și Artă,* clasa I – Litteris et artibus.

Eginald Schlattner este un preot evanghelic care nu se sfiește să mărturisească legătura intimă care-l leagă de ortodoxie. La 87 de ani, fără a-și nega apartenența la etnia germană, tot el ne dă o lecție de smerenie și respect față de România, recunoscând deschis: „Faptul că am putut să scriu trei romane în limba mea maternă îl datorez nu numai mamei mele, ci în mare măsură patriei mele, care niciodată nu ne-a interzis limba, nici pe stradă, nici acasă, la școală și nici la biserică”[30]. Tot domnia-sa spune: „În mod paradoxal, e mai ușor să fii neamț în România decât în Germania, plecat ca neamț de aici, unde nu ești recunoscut ca atare. Acolo, dacă ai noroc, nu te consideră *Zigeuner,* ci român”[31]. De altfel, patriotismul și curajul par a se moșteni din tată-n fiu în familia Schlattner, tatăl lui Eginald Schlattner fiind pe vremuri ofițer în Armata Regală Română, nu în cea austro-ungară, cum era obiceiul sașilor de pe atunci, iar același cap de familie a hotărât mutarea de la Arad la Făgăraș, în momentul în care se finaliza războiul, atunci când încă se mai discuta dacă Banatul va reveni Ungariei sau României. Acest lucru s-a-nfăptuit în ciuda faptului că se vorbea maghiara în casă, la fel de bine ca româna și germana.

Revenind la portretul acestui adevărat *Senior al Culturii*[32], acesta se schițează din scrierile sale, așa cum el însuși mărturisește, „încercarea de cunoaștere și recunoaștere a celuilalt, care este diferit de tine prin obiceiuri, religie, port, dar mai ales prin ponderea limbii lui materne”[33] și recomandă acest model de acțiune, pe care l-am putea numi *modelul transilvan de conviețuire pașnică* inclusiv politicienilor din Uniunea Europeană, ca soluție de armonizare *prin*

---

[28]Eginald Schlattner, apud Radu Carp, *op.cit.,* p.151.
[29] *Ibidem,* p.51.
[30]Eginald Norbert Schlattner*, Interviu realizat de Elena Mihaela Săcărea (Coldea), în casa parohială Rothberg (Roșia),* nepublicat, 15 noiembrie 2017.
[31]*Ibidem.*
[32]Gabriela Căluțiu Sonnenberg, *Eginald Schlattnern - Senior al culturii,* în „Curtea de Argeș”, disponibil în http://la-gamba.net/ro/ceva-de-citit/despre-oameni/doctor-honoris-causa/ , accesat la data de 14 martie 2020.
[33]Eginald Schlattner, apud Radu Carp, *Op.cit.,* p.97.

integrare, nu prin asimilare. Și nu se rezumă doar la enunțarea sa în teorie, ci-l aplică în viața de zi cu zi, ca de exemplu atunci când deschid porțile bisericii și casei parohiale din Roșia pentru consăteni indiferent de etnie, statut social sau religie ceea ce nu este cu nimic neobișnuit pentru un sas care a copilărit, în forme de convieţuire firești, printre români, maghiari, evrei, germani, armeni și țigani, pe când încă nu se inventaseră noțiunile tehnice de „multietnic", „multicultural" sau „*Leitkultur*" (cultură de ghidare). Cum îl împacă pe Dumnezeu? Ei bine, iată cum: „Liturghia cântată o țin întotdeauna în limba germană, fiindcă așa este învățat Dumnezeu de 800 de ani. Predica o țin însă în limba română, dacă sunt români. Iar dacă sunt și români, și nemți, atunci țin două predici diferite despre texte diferite, ca bunul Dumnezeu să nu se plictisească"[34].

Nonconformismul lui Eginald Schlattner se simte până și în limbajul scrierilor sale, un amestec de influențe care s-a conservat în Ardeal datorită izolării geografice și politice îndelungate, această particularitate contribuind la atracția pe care romanele sale o exercită asupra cititorilor germani din afara granițelor României. Pe scurt, inclusiv din punct de vedere lingvistic, Eginald Schlattner este un unicat, în sensul cel mai autentic. Personalitatea sa atrage parcă acum mai mult decât oricând atenția celor mai diverși intelectuali și artiști, care îl vizitează din ce în ce mai des, în grupuri din ce în ce mai numeroase iar acest cortegiu al musafirilor se extinde dincolo de granițe, vârste, naționalități, cetățenii, etnii, religii sau profesii. Singura condiție care se subînțelege din oficiu este spiritul deschis, cu aceeași bucurie, părintele îi primește pe toți și găsește cuvântul potrivit pentru fiecare. În ciuda vârstei sale venerabile și a inevitabilelor limitări fizice aferente, conservă o vioiciune de minte cu care parcă abia a început să iasă la drum, încurajându-și interlocutorii să depene idei proaspete, adesea surprinzătoare, noi, profunde, idei de schimbat lumea, dar numai prin consens, fără a forța sau impune vreodată ceva! După o audiență la Domnia-Sa, toți cei prezenți pleacă parcă mai bogați sufletește, însuflețiți, energizați.

Studiind atât activitatea literară a lui Eginald Norbert Schlattner dar și biografia autorului, decizia Universității „Babeș Bolyai" din Cluj-Napoca de a-i acorda autorului Eginald Schlattner titlul de Doctor Honoris Causa, aceeași universitate care în 1957 l-a exmatriculat pe motiv de absențe nemotivate, pentru că fusese arestat, este mai mult decât o măsură reparatorie, aceasta fiind o elegantă reverență în fața celui care, neclintit în credința sa, și-a dedicat viața și opera

[34]Eginald Norbert Schlattner, *Interviu realizat de Elena Mihaela Săcărea (Coldea), în casa parohială Rothberg (Roșia)*, nepublicat, 15 noiembrie 2019.

idealului convieţuirii în bună înţelegere şi acceptare reciprocă iar valoarea simbolică a acestei recuperări morale, ne confirmă odată în plus valabilitatea crezului său neclintit: „Fantezia lui Dumnezeu depăşeşte toate previziunile noastre”[35]. Se-nchide astfel un cerc, vicios la propriu şi la figurat şi se deschide în acelaşi timp o perspectivă nouă asupra puterii nemăsurate a cuvântului, mai puternic decât ura, atunci când e folosit cu răspundere şi cumpănire iar claritatea pe care o aduce această recunoaştere oficială ne aduce şi pe noi cu un pas mai aproape de idealul acelei normalităţi după care România tânjeşte de o sută de ani, după ce elitele ei au fost suprimate sistematic, cu îndârjire dictată de raţiuni politice dezumanizante. „Avem nevoie de modele, ca de aer! E o mare uşurare să constatăm că, deşi procesul acestei renaşteri spirituale nu poate fi accelerat din afară, până la urmă protagoniştii adevăraţi ai istoriei îşi află locul meritat, pe vârfuri, chiar dacă uneori e nevoie de decenii până când se înfăptuieşte acest ideal”[36].

Lucrarea de faţă încearcă să aducă lumină asupra activităţii şi vieţii scriitorului, prezentând documente autentice din biografia lui Eginald Norbert Schlattner, se vrea a fi o lucrare ştiinţifică complexă dar nu exhaustivă, iar la baza ei stau documente studiate din cele mai importante arhive: Arhiva Consiliului de Studierea Arhivelor Securităţii (unde au fost studiate aproximativ cinci mii de pagini de documente, dovezi aflate la dosar, publicaţii cenzurate şi confiscate, declaraţii şi procese verbale), Arhiva Bisericii Evanghelice din Romania (unde au fost studiate peste două mii de pagini care cuprindeau corespondenţa autorului cu terţe persoane, activitatea Cercului literar al studenţilor germani din Cluj-Napoca, manuscrise ale lucrărilor), precum şi arhiva personală a autorului, aflată la casa parohială din Roşia. La acestea se adaugă multe ore de discuţii privitoare la aspecte ale vieţii autorului, dar şi ale operei acestuia, nu lipsit de importanţă fiind studiul recenziilor apărute despre romanele publicate, majoritatea în presa de expresie germană precum şi studierea aprofundată a romanelor sau studiul numeroaselor lucrări rămase în stadiul de documentare, aflate în marile biblioteci universitare din Braşov, Sibiu, Alba Iulia, Cluj-Napoca. Sperăm că am reuşit să aducem măcar puţină lumină asupra anumitor aspecte ale activităţii literare şi personale ale lui Eginald Norbert Schlattner, fiind prima lucrare ştiinţifică care studiază toate cele patru romane precum şi volumele de nuvele, în dorinţa de a lămuri unele momente din opera scriitorului. Pas cu pas, stângace şi lipsită de experienţa activităţii din mediul ştiinţific, acesta e rezultatul...

---

[35]Eginald Norbert Schlattner, *Discurs ţinut la acordarea titlului de Doctor Honoris Causa*, nepublicat, Arhiva personală a autorului.
[36]Gabriela Căluţiu Sonnenberg**,** *Op. cit.*

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. Opera lui Eginald Norbert Schlattner

Volume în limba germană

SCHLATTNER, Eginald, *Der geköpfte Hahn,* Viena, Editura Paul Zsolnay, 1998.

SCHLATTNER, Eginald, *Rote Handschuhe*, Viena, Editura Paul Zsolnay, 2001.

SCHLATTNER, Eginald, *Das Klavier im Nebel*, Viena, Editura Paul Zsolnay, 2005.

SCHLATTNER, Eginald, *Mein Nachbar, der König (Vecinul meu, regele*), ediție îngrijită de Michaela Nowotnick, prefață de Michaela Nowotnick, Sibiu, Editura Schiller, 2012.

SCHLATTNER, Eginald, *Odem*, ediție îngrijită de Michaela Nowotnick, Sibiu, Editura Schiller, 2012.

SCHLATTNER, Eginald, *Rote Handschuhe*, München, Editura Deutscher Taschenbuch, 2013.

SCHLATTNER, Eginald, *Wasserzeichen* (*Filigran*), Ludwigsburg, Editura Pop, 2018.

Volume în limba română

SCHLATTNER, Eginald, *Cocoșul decapitat*, prefață de Rodica Binder, traducere din limba germană de Nora Iuga, București, Editura Humanitas, 2001.

SCHLATTNER, Eginald, *Mănușile roșii*, București, Editura Humanitas, 2005

SCHLATTNER, Eginald, *Clavir în ceață*, postfață de Catrinel Pleșu, Traducere din limba germană de Catrinel Pleșu, Chișinău, Editura Cartier, 2014.

SCHLATTNER, Eginald, *Cocoșul decapitat*, reeditare, prefață de Rodica Binder, traducere din limba germană de Nora Iuga, Sibiu, Editura Schiller, 2019.

Articole în periodice din țară

SCHLATTNER, Eginal, *Der Bruch* (*Pauza*), în „Volkszeitung” („Ziarul poporului”), anul XVI, Nr.283, 17 octombrie 1957.

SCHLATTNER, Eginald, *Bücher gerstern und morgen* (*Cărți ieri și mâine*), în „Volkszeitung” („Ziarul Poporului”), anul XVI, Nr.343, 17 decembrie 1957.

SCHLATTNER, Eginald, *Der Kulturkreis der deutschen Hochschüler in Klausenburg (Cercul cultural al studenților germani din Cluj)*, în „Volkszeitung”, anul I, Nr. 1, 6 iunie 1957, p.5.

SCHLATTNER, Eginald, *O revizuire. Scrisoare deschisă către Hans Bergel*, în „Algemenie Deutsche Zeitung”, anul XX, Nr. 65, 6 martie 2013, p. 9.

SCHLATTNER, Eginald, *Post festum. Zur Verleihung des Ehrendoktortitels am 12. November 2018 in der Johanniskirche zu Hermannstadt* în „Matrix”, anul LV, Nr.1, 2019, pp.176-182.

SCHLATTNER, Eginald, *Teme recente. Din activitatea Cercului Literar al studenților germani din Cluj-Napoca*, în „Neuer Weg”, anul IX, Nr. 123, 8 iunie 1957, p. 6.

SCHLATTNER, Eginald, *Vom Dorfweiher zum Königsschloss, ein modernes Märchen* (D*e la iazul satului până la castelul regelui, un basm modern)*, în „Die Presse”, anul CLXI, Nr.288, 20 octombrie 2009, p.11.

Articole în periodice din străinătate

SCHLATTNER, Eginald, *Wie die Schafe aus „Weiße Flecken”- Befragung einer Zeit* (*Ca oile din „Weiße Flecken”- întrebările unei epoci)*, în „Heltauer Nachrichtenblatt”,anul VIII, Nr.28, 1995, pp.12-14.

II.Referințe critice

Volume în edituri românești

AGRIGOROAIEI, Ion, *Rumänien in der Zwischenkriegszeit (România interbelică),* Vol. I., Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza“, 2001.

AICHELBURG, Wolf von, *Vergessener Gast. Gedichte* (*Oaspetele uitat. Poezii*), Cluj Napoca, Editura Dacia, 1973.

AICHELBURG, Wolf von, *Concert pentru trompetă și orchestră. Partitură*, Berlin, Editura Astoria, 1999.

ALBERT, Michael, *Sächsischer Hausfreund* (*Prieten de-al casei*), Brașov, Editura Johann Gött, 1887.

BERGEL, Hans, *Judecătoarea și fiii ei*, Cluj Napoca, Editura Ecou transilvan, 2016.

BOIA, Lucian, „*Germanofilii*": *Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, București, Editura Humanitas, 2009.

ARENDT, Hannah, *Martin Heidegger, Scrisori 1925-1975*, Humanitas, 2007.

BRENNDÖRFER, Karl-Heinz, ȘINDILARIU, Thomas, *Der Schwarze-Kirche-Prozess 1957/1958 (Procesul Biserica Neagră 1957/1958)*, Brașov, Editura Aldus, 2011.

CAPESIUS, Bernhard, *Sie förderten den Lauf der Dinge*. *Deutsche Humanisten auf dem Boden Siebenbürgens (Au promovat modul în care au mers lucrurile. Umaniștii germani de pe etajul Transilvaniei*), București, Editura pentru literatură, 1967.

CARP, Radu, *„Dumnezeu mă vrea aici"- Radu Carp în dialog cu Eginald Schlattner*, cuvânt înainte de Radu Carp, postfață Radu Carp, București, Editura Lumea Credinței, 2018.

CHINEZU, Ion, *Literatura maghiară și cea germană în Ardeal* în *Pagini de critică*, București, Editura pentru Literatură, 1969.

CIOBANU, Vasile, *Contribuții la cunoașterea istoriei sașilor transilvăneni. 1918-1944,* Sibiu, Editura Hora, 2001.

CIUPEA, Ioan, TODEA, Stăncuța, *Represiunea, sistem și regim penitenciar în România. 1945-1964* în Ruxandra Cesereanu (coord.), *Comunism și represiune în România. Istoria tematică a unui fraticid național*, Iași, Polirom, 2005.

CSAKI, Richard, *Jenseits der Wälder. Eine Sammlung aus acht Jahrhunderten deutsche Dichtung in Siebenbürgen, (Dincolo de păduri. O culegere de poezie veche de opt secole, culese din Transilvania*), Sibiu, Editura W.Kraft, 1916.

DELETANT, Dennis, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc, 1948-1965*, Traducere din limba engleză de Lucian Leuștean, Prefață de Dennis Deletant, Iași, Editura Polirom, 2001.

DUMITRU, Andreea, *Inter- und Multikulturalität in Eginald Schlattners Romantrilogie (Inter- și multiculturalitate în Transilvania - un model european de comunicare - exemplificat în trilogia lui Eginald Schlattner)*, Prefață de Andreea Dumitru, Sibiu, Editura Honterus, 2017.

DUMITRIU, Petru, *Drum fără pulbere,* București, ESPLA, 1952.

FISCHER, Lisa, *Eden hinter den Wäldern: Samuel von Brukenthal: Politiker, Sammler, Freimauer (Raiul din spatele pădurii: Samuel von Brukenthal: politician, colecționar, mason*), Sibiu, Editura Hora, 2007.

FOCȘENEANU, Eleodor, *Istoria constituțională a României, 1859-1991*, București, Editura Humanitas, 1992.

GÖLLNER, Carl, *Geschichte der Deutschen auf dem Gebiete Rumäniens* (*Istoria germanilor pe teritoriul României)*, vol. I, București, Editura Kriterion, 1979.

GÖLLNER, Carl, *Carl Wolffs politisches und wirtschaftliches Wirken (Activitatea politică și economică a lui Carl Wolff),* în *Forschungen zur Volks- und Landeskunde,* vol. 16, nr.1, București, 1973.

GYÖRGY, Beke, *Fără interpret. Convorbiri cu 56 de scriitori despre relațiile literare româno-maghiare*, Traducere din limba maghiară de Adela Rodica Sălăgeanu, Veronica Bârlădeanu, Viorica Bindaiu, Aurora Eugenia Moga, Andrei Bodor, Paul Drumaru, București, Editura Kriterion, 1972.

GÜNDISCH, Gustav, *Patriciatul din Sibiu în Evul Mediu, în Transilvania și sașii ardeleni în istoriografie*, Sibiu, Editura Hora&AKSL, 2001.

HUTTMANN, Arnold, SPIELMANN, Josef, *Der siebenbürgische Arzt und fortschrittliche Dichter Friedrich Krasser 1818–1893 (Medicul și poetul progresist transilvănean Friedrich Krasser 1818-1893),* Sibiu, Editura Hora, 2000.

MARCEA, Pompiliu, *Ioan Slavici*, București, Editura pentru literatură, 1965.

MAREȘ, Clara, LĂCĂTUȘU, Dumitru, STAN, Marius, PETRE, Constantin, CUCERAI, Sorin, *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967*), studiu introductiv de Cristina Roman, postfață de Marius Oprea, Iași, Editura Polirom, 2008.

MUȘAT, Gheorghe, *Arcada româno-germană. Hans Bergel*, Prefață de Wilfried Schreiber, Postfață Bujor Dânșorean, Cluj Napoca, Editura Ecou transilvan, 2020.

PINTILESCU, Corneliu, *Procesul Biserica Neagră ca proces politic* în *Șindilariu Brenndörfer Procesul Biserica Neagră 1958*, Brașov, Editura Aldus, 2008.

POPESCU, Simona, *Autorul, un personaj*, Pitești, Editura Paralela 45, 2015.

ROTH, Hans Otto, *Ideologia și tendințele politice ale minorității germane, în Doctrinele partidelor politice. 19 prelegeri publice organizate de Institutul Social Român*, București, Tiparul Cultura Națională, 1923.

ROTH, Hermann, *Grundlegende Voraussetzungen für den Besuch der Bilderausstellung der Grete Csaki-Copony (Premise esențiale pentru vizita expoziției Gretei Csaki-Copony*), Sibiu, Editura W. Kraft, 1919.

SIENERTH, Stefan, *In der Fängen den Geheimdienste. Ein Beitrag zur Biografie des Historikers Carl Göllner (În ghearele Securității. O incursiune în biografia istoricului Carl Göllner*) în lucrarea lui Gündisch Țiplic,(coord.) *Sașii și concetățenii lor*, Alba Iulia, Editura Altip, 2009.

SCHULLERUS, Adolf, *Die sächsische Literatur 1880-1898 (Literatura săsească între anii 1880-1898),* în *Bilder aus der Kulturgeschichte der Siebenbürger Sachsen (Imagini din istoria culturii saşilor transilvăneni*), nr.2 din 2008, Sibiu.

TEUTSCH, Georg Daniel, *Geschichte der Siebenbürger Sachsen für das sächsische Volk (Istoria saşilor din Transilvania: Pentru poporul săsesc),* Brașov 1852-1858 (Ediția a patra), Editura W. Kraft, Sibiu, 1925.

TISMĂNEANU, Vladimir, DOBRINCU, Dorin, VASILE, Cristian, *Raport Final*, în Andrei Muraru (coord.), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967*), București, Editura Humanitas, 2007.

WITTSTOCK, SIENERTH, Joachim, Stefan, *Die Literatur der Siebenbürger Sachsen in den Jahren 1918-1944 (Literatura saşilor ardeleni în anii 1918-1944),* București, Editura Kriterion, 1992.

WITTSTOCK, Joachim, *Die uns angebotene Welt (Ceea ce lumea ne-a oferit*), București, Editura ADZ, 2007.

ZIMMERMANN, Franz, WERNER, Carl, *Urkunde zur Geschichte de Deutschen in Siebenbürgen (Izvoare ale istoriei germanilor din Transilvania), vol. I,* Sibiu, Editura W. Kraft, 1892.

Volume în edituri din străinătate

BASSNER, Reiner Maria Zens, *Methoden und Modelle der Literaturwissenschaft. Eine Einfürung. 3. Überarbeitete und erweiterte Auflage* (*Metode și modele de studii literare. O introducere. Ediția treia revizuită și extinsă*), Berlin, Editura Erich Schmidt, 2005.

BERGEL, Hans, *Im Feuerkreis, 10 Erzählungen (Clopotul de la miezul nopții*), Thaur bei Innsbruck, Editura Wort und Welt, 1972.

BERGEL, Hans, *Drei politische Reden zur Lage der Deutschen in Siebenbürgen* (*Trei discursuri politice despre situația germanilor în Transilvania*), Innsbruck, Editura Wort und Welt, 1983.

BRANDSCHT, Heinz Heltmann, LINGER, Walter, *Sighișoara, tabloul unui oraș săsesc*, Leer, Editura Rautenwerk, 1998.

CLASSEN, Albrecht, *George of Hungary in Christian-Muslim Relations, A Bibliographical History* (*George al Ungariei în relațiile creștin-musulmane, o istorie bibliografică)*, Volume 7, Central and Eastern Europe, Asia, Africa and South, America (1500-1600). Eds. David Thomas, John Chesworth. Leiden: Brill, 2015.

FABINI, Hermann și Alida, *Kirchenburgen in Siebenbürgen (Biserici-cetăți în Transilvania*), Leipzig, Editura Koehler&Amelang, 1986.

FÜGEDI, Erik, *Das mittelalterliche Königreich Ungarn als Gastland (Regatul medieval Ungaria ca țară gazdă*), în *Die Deutsche Ostsiedlung des Mittelalters als Problem der europäische Geschichte*, sub redacția lui Schlesinger Walter, Sigmaringen, Londra, Editura S.M.Bak, 1975.

KLEIN, Karl Kurt, *Saxonica Septemcastrensia. Forschungen, Reden und Aufsätze aus vier Jahrzehnten zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen (Saxonica Septemcastrensia. Cercetări, discursuri și eseuri din patru decenii despre istoria germanilor din Transilvania)*, Marburg, Editura N.G. Elwert, 1971.

MYß, Walter, *Fazit nach achthundert Jahren. Geistesleben der Siebenbürger Sachsen im Spiegel der Zeitschrift Klingsor (1924-1939*) (Concluzie după opt sute de ani. Viața spirituală a sașilor ardeleni în oglinda revistei Klingsor), München, Editura Südostdeutsches Kulturwerk, 1968.

MÖCKEL, Andreas, *Istoriografie și conștiință istorică la sașii ardeleni, în Transilvania și sașii ardeleni în istoriografie. Din publicațiile Asociației de Studii Transilvane Heidelberg*, Sibiu, Editura Hora și Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde Heidelberg, 2001.

MOTZAN, SIENERTH, Peter, Stefan, *Worte als Gafahr und Gefährdung. Fünf deutsche Schriftsteller vor Gericht (Cuvinte primejdioase. Cinci scriitori germane în fața*

tribunalului), Prefață de Peter Motzan, München, Editura Südostdeutsches Kulturwerk, 1993.

MÜLLER, Walter J., *Heinrich Zillich*, în, *Monatshefte für Deutschen Unterricht*, Universitatea din Wisconsin, Vol. 32, Nr. 5 din mai 1940.

NOWOTNICK, Michaela, *Die Unentrinnbarkeit der Biographie. Der Roman Rote Handschuhe von Eginald Schlattner als Fallstudie zur rumäniendeutschen Literatur* (*Inevitabila biografie. Romanul Mănuşile roşii de Eginald Schlattner ca studiu de caz asupra literaturii germane române*), Köln, Editura Böhlau, 2016.

NÜNNING, Ansgar Vera, *Methoden des literatur- und kulturwissenschaftlichen Textanalyse. Ansätze – Grundlagen – Modellanalysen (Metode de analiză a textelor literare și științifice. Abordare – metode de bază – modele de analiză*), Stuttgart, Editura J.B. Metzler, 2010.

NÜRNBERGER, Helmuth, *Geschichte der deutschen Literatur (Istoria literaturii germane)*, München, Bayerischer Schulbuch-Verlag, 1992.

OTT, Günther, *Neue Deutsche Biographie (NDB)*, Berlin, Volumul 8, Berlin, Editura Duncker & Humblot, 1969.

PAULING, Sven, *Wir werden Sie einkerkern, weil es Sie gibt!* (*Noi vă vom încarcera, pentru că existați!*) în *Studii, recenzii și documente ale Securității din Procesul scriitorilor germani din Brașov 1959*, Berlin, Editura Frank&Timme, 2012.

PATAKY, GUTH, Sophie, Karl-Maria, *Lexikon deutscher Frauen der Feder Vollständiger Neusatz beider Bände in einem Buch* (*Lexiconul femeilor germane. Ediție nouă, ambele volume într-o singură carte*, Berlin, Editura Contumax Hofenberg , 2014.

PETRI, Anton Peter, *Biographisches Lexikon des Banater Deutschtums* (*Lexiconul biografic al Banatului German)*, Marquartstein, Editura Breit, 1992.

ROTH, Hans Otto, *Ideologia și tendințele politice ale minorității germane, în Doctrinele partidelor politice. 19 prelegeri publice organizate de Institutul Social Român*, București, Tiparul Cultura Națională, 1923.

SACOWICZ, Hans, MENTZER, Alf, *Literatur in Nazi-Deutschland. Ein biographisches Lexikon*, (Literatura în Germania nazistă), Hamburg/Wien, Editura Europa, 2002.

SCHNEIDER, Wilhelm, *Die auslandsdeutsche Dichtung unserer Zeit (Literatura contemporană din diaspora*), Berlin, Editura Weidann, 1936.

SIENERTH, Stefan, LATZINA, Anemone, *Lexikon der Siebenbürger Sachsen*, Innsbruck, Editura Wort und Welt, 1993.

SCHMIDT, Hermann, *Vom Alt zur Alb* (*De la vechi la alb. Cărările timpului meu)*, Berlin, Editura Books on Demand, 2006.

STEIN, Heidi, *Das türkische Sprachgut im „Tractatus de moribus, conditionibus et nequicia Turcorum" (1481) des Georg von Ungarn. Teil II: Lautgeschichtliches (Limba turcă în „Tractatus de moribus, conditionibus et nequicia Turcorum" - 1481 - de George al Ungariei. Partea a II-a: istoria fonetică*), Beirut, Editura Archivum Ottomanicum, 1997.

TRAUSCH, Joseph, HIENZ, Hermann Adolf, *Lexikon der Siebenbürger Deutschen*, vol. 7, Köln, Weimar, Viena, Editura Böhlau, 2000.

TRAUSCH, Joseph, SCHULLER, Friedrich, HIENZ, Hermann Adolf, *Schriftsteller - Lexikon der Siebenbürger Deutschen*, K-L, , Köln Weinmar Viena, Editura Böhlau, 2001.

WEBER, Annemarie, *Rumäniendeutsche? Diskurse zur Gruppenidentität einer Minderheit (1944-1971*) (*Germanii din România? Discursuri privind identitatea unui grup etnic*), Köln, Editura Weimar, Viena, 2010.

WITTSTOCK, Oskar, *Der sechste Tag. Aus den Briefen einer siebenbürgisch-sächsischen Lehrerin (A șasea zi. Din scrisorile unei învățătoare săsoaice din Transilvania*), Editura Curtius, Berlin, 1907.

WINDISCH MIDDENDORF, Renate, *Der Man ohne Vaterland. Hans Bergel-Leben und Werk (Omul fără patrie. Hans Bergel viața și opera*), Berlin, Editura Frank& Timme, 2010.

ZIMMERMAN, Harald, *Der Deutsche Orden im Burzenland. Enie diplomagtische Untersuchung*, Wien, Editura Weimar, 2000.

Articole în publicații românești

AESCHT, Georg, *Weisse Flecken, schwarze Löcher, Aufsätze, Interviews, Selbstzeugnisse, literarische Texte, Protokolle. Eine Dokumentation über den Kronstädter Schriftstellerprozess* (*Pete albe, găuri negre, eseuri, interviuri, mărturii, texte literare,*

procese verbale. O documentație completă cu privire la Procesul scriitorilor germani) în „Hermannstädter Zeitung”, anul 26, Nr.28, 15 iulie 1994, p.11.

BERGEL, Hans, *Mehr sein als scheinen-Zum Tod von Walter Schuller(Mai mult decât pare-către Tod de la Walter Schuller),* în „Siebebürgische Zeitung”, anul CXLII, Nr.12, 31 martie 2010, p.13.

BERGEL, Hans, *Mai mult decât pare către Tod de la Walter Schuller,* în „Siebebürgische Zeitung”, 31 martie 2010, pp.86-90.

BINDER, Rodica, *Cântecul de lebădă al unei lumi*, în „România literară”, anul XXXI, Nr. 2, 13-19 ianuarie 1999, p.20.

BREITENHOFER, Anton, *Die Gewinner unseres Literaturwettbewerbs (Câștigătorii concursului nostru literar*), în „Neuer Weg”, anul VII, Nr.142, 22 iunie 1956, p.1.

CSAKI, Richard, *Vom geistigen Leben der Auslanddeutschen (Viața intelectuală a germanilor care trăiesc în străinătate)*, în „Ostland”, Sibiu, anul I, Nr.1, iunie 1919, p.12.

DĂNILĂ, Dan, „*Cu mâinile curate”*, în „România literară”, anul XXXIII, Nr. 25, 27 iunie 2001, p.16.

DĂNILĂ, Dan, *Declarația lui Dan Dănilă,* în „România literară*”,* anul XXXIII, Nr. 33, 22 august 2001, p.2.

DENDÖRFER, Karl, *Procesul Biserica Neagră... fără sfârșit*? Discuții pe această temă în 15 noiembrie 2009 în Sala festivă a Primăriei din Mannheim-Neckarau, discuții redactate într-un articol publicat în „Siebenbürgischen Zeitung”, anul LX, Nr. 28, 25 iulie 2010, p. 21.

DUMITRU, Andreea, *Zum Zeitverständnis in Eginald Schlattners Roman Rote Handschuhe (Despre înțelegerea timpului în romanul Mănușile roșii al lui Eginald Schlattner),* în „Revista Universității Transilvania din Brașov”, vol.4, anul LIII, Nr. 2, Brașov, Transilvania University Press 2011, pp.43-48.

DÜRR, Volker, *Interviu cu Eginald Schlattner*, în „Siebenbürgische Zeitung”, anul LIV, Nr.255, 15 septembrie 2004, pp.4-5.

HAUSL, Hugo, *Din partea Curții Supreme a Republicii Socialiste România ,* în „Neuer Weg”, anul XIX, Nr.248, 1 noiembrie 1968, p.13.

HOCH, Karl, *Die grüne Generation (Generația verde), în „*Klingsor*”,* an 1, Brașov, 1924, pp.65-67.

HORENDT, Kurt, *Ein archäologischer Beitrag zur Herkunftsforschung der Siebenbürger Sachsen (O cercetare arheologică asupra originii saşilor transilvăneni*); în „Neuer Weg”, anul VIII, Nr.133, 8 iunie 1957, p.12.

KLEIN, Christoph, *Mithische Erinnerungsorte in Eginald Schlattners Wasserzeichen* (*Locuri mitice ale memoriei în Filigranul lui Eginald Schlattne),* în „Matrix”, anul LV, Nr.1, 2019, pp. 95-124.

***, *Notițe culturale*, în „Volkszeitung” (Ziarul poporului), anul II, Nr. 26, 15 mai 1958, p. 22.

MARCU, Luminița, *Cronica literară: Cocoșul decapitat,* în „România literară”, anul CXLVII, Nr.11, 20 martie 2002, p.10.

MOTZAN, Peter, SIENERTH, Stefan, *O clarificare pentru William Totok Empatie pentru toate victimele.Eginald Schlattner, o viață petrecută sub regimul dictatorial comunist,* în „Algemenie Deutsche Zeitung”, anul XX, Nr. 56, 20 februarie 2013, p. 2.

MÜLLER, Georg Eduard, *Die sächsische Nationsuniversität in Siebenbürgen (Universitatea Națiunii Săsești în Transilvania*), în „*Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*”, Sibiu, vol.44, 1927, pp.245-246.

NIEDERKOPF, Harald, *Procesul scriitorilor germani din România, un exemplu,* în „Siebenbürgischen Zeitung”, anul XXXVIII, nr.19, 30 noiembrie 1988, p.3.

***, *„O experiență teribilă: Trădarea din cadrul propriilor tale rânduri”. Puncte de vedere ale mass mediei românești și germane despre Simpozionul din București*, în „Neuen Kronstädter Zeitung”, anul VIII, Nr. 9, 1 septembrie 1992, p.22.

OHNWEILER, Martin*, Încă departe de o lucrare istorică reală. Simpoziomul București cu tema Procesul de grup al scriitorilor germani din Brașov 1959: Scurtă lecție pentru urmaș*i, în „Siebenbürgischen Zeitung”, anul XLII, Nr. 2, 15 iulie 1992, p.8.

OREND, Misch, *Der magische Realismus (Realismul magic*), în „Klingsor”, anul V, Nr. 2, ianuarie 1928, p.25.

POPA, Mircea, *Schlattner între menire și ispășire*, în „Acolada”, anul XIII, Nr.8, august 2019, p.14.

REICHRADT, Emmerich Reichradt, *Căutare de indicii într-o istorie complicată. Simpozionul din București despre Procesul de grup al scriitorilor germani din Brașov 1959*, în „Neuer Weg”, anul X, Nr. 136, 19 iunie 1992, p.10.

RITOÓK, János, *Klingsor und die ungarische Dichtung Rumäniens* (*Klingsor și literatura maghiară din România*), în „Karpaten Rundschau”, anul V, Nr.10, 17 martie, 1972, p.12.

SĂCĂREA, Elena Teodora Mihaela (Coldea), *Eginald Norbert Schlattner – The Evolution of A Novelist from A Simple Member of the German Minority in Transylvania to the Cultural Ambassador of Romania* (*Eginald Norbert Schlattner - Evoluția unui romancier de la un simplu membru al minorității germane în Transilvania la ambasadorul cultural al României),* în I.Boldea, C. Sigmirean, D.-M.Buda, *LITERATURE AS MEDIATOR. Intersecting Discoursesand Dialogues in a Multicultural World*, Tîrgu Mureș, Editura Arhipelag XXI Press, 2019, pp. 454-463.

SĂCĂREA, Elena Teodora Mihaela (Coldea), *Valențele proxemicii în romanul „Mănușile roșii” – influența spațiului carceral asupra personajului principal (Valences of Proxemics in the Novel „Red Gloves” – The Influence of the Carceral Space Upon the Main Character*) în „Incursiuni în imaginar. Proxemica în literatura”, Nr.9, Alba Iulia, 2018, pp.166-173.

SĂSĂRMAN, Gheorghe, *În orice situație limita există un minim câmp de libertate. Dialog cu Eginald Schlattner*, în „Vatra”, anul II, Nr. 1, ianuarie 2006, pp.34-41.

SCHULLER, Walter, *Cocoșul decapitat de Eginald Schlattner- un roman despre clișeele politice ale acelor vremuri*, în „Neuen Kronstädter Zeitung” anul XII, Nr.347, 17 decembrie 1998, p.14.

SCHUSTER Hannes, *Vom leid vollen Weg in den Verrat. Anmerkungen zu Eginald Schlattner Roman „Rote Handschuhe”* (*Calea dureroasă a trădării.Comentarii asupra romanului lui Eginald Schlattner Mănușile roșii)*, în „Siebenbürgische Zeitung”, anul CCXVII, Nr.34, 15 septembrie 2001, p. 4.

SCHWARZ, Egon, *Ironische Brechung der Tante. Eine kleine Stadt in Siebenbürgen: Eginald Schlattners erster Roman* (*Refracția ironică a mătușii. Un oraș mic din Transilvania: Eginald Schlattner primul roman)* în „Siebenbürgen”, anul LI, Nr.328, 28 noiembrie 1998, p.9.

SIEGMUND, Elisabeth, *Herr Schlattner, dies ist ein Offener Brief (Domnule Schlattner, aceasta este o scrisoare deschisă),* în „Neuen Kronstädter Zeitung”, anul XXIV, Nr.24, 20 iunie 2001, p.10.

SIEGMUND, Harald, *Flucht nach vorne. Eginald Schlattner und sein Roman ‚Rote Handschuhe (Evadarea. Eginald Schlattner și romanul lui Mănușile roșii. Între fabulație și adevăr*, în „Neuen Kronstädter Zeitung", anul XVI, Nr.170, 20 iunie 2001, p.3.

SIGERUS, Emil, *Die deutsche periodische Literatur Siebenbürgens, 1778-1930 (Literatura periodică germană, 1770-1930*), în „Ostland", Sibiu, anul VI, Nr.5/6, 30 ianuarie – 5 februarie 1931, p.38.

SPIESS, Hansjörg, *Der geköpfte Hahn. Als Siebenbürgen heim ins Reich musste (Cocoșul decapitat. Când Reich-ul a trebuit să plece acasă din Transilvania)*, în „Kleine Zeitung", anul CIII , Nr.100, 10 aprilie 2007, p.18.

STĂNESCU, Florin, *O posibilă Uniune Europeană - delict politic în 1958*, în „Memoria", anul I, Nr. 2, 2003, pp.62-73.

SUCIU, Simona, *Cum a ajuns Brașovul să poarte zece ani numele de Orașul Stalin*, în „Adevărul", anul CXLII, Nr. 143, 23 mai 2013, p.21.

TAR, Gabriela Nora, *Laudatio zur Verleihung des Ehrendoktortitels an Pfarrer Eginald Schlattner*, în „Matrix", anul 1, Nr.55, 2019, pp.183-192.

TAR, Gabriela Nora Tar, *Laudatio* în „Transilvanian Review" anul XXVIII, Nr.1, martie 2019, pp.37-45.

TAR, Gabriella Nóra, *Vízjelek Eginald Schlattnertől egy erdélyi, női olvasókönyvbe,* în „Erdélyi Múseum", anul LXXXI, Nr.3, 2019, pp.11-25.

***, *Ungarische-sächsische Literaturbeziehungen in Siebenbürgen (Relații literare maghiaro-săsești în Transilvania),* în „Klingsor", anul XII, Nr.8, 1935, pp.330-331.

TOTOK, Totok, *Empatie pentru toate victimele.Eginald Schlattner – o viață petrecută sub regimul dictatorial comunist*, în „Adevărul", anul CXLVI, Nr. 42, 14 noiembrie 2012, p. 6.

WAGNER, Gerhard, *Rote Handschuhe und schamrote Wangen* (*Mănușile roșii și obrajii roșii ai rușinii)*, în „Allgemeinen Deutsche Zeitung", anul VIII, Nr.26, 14 iulie 2001, p.2.

WICHTER, Ernest, *Der Koffer voll mit Schlattners Manuskripten*, în „Algemenie Deutsche Zeitung", anul XIX, Nr. 125, 5 mai 2012, p.107.

WITTSTOCK, Erwin, *Zeit, viel Zeit*, în „Cântarea României". Revistă editată de Consiliul culturii și educației socialiste, anul IX(XL), februarie 1998, pp. 51-60.

WITTSTOCK, Joachim, *Der Kulturkreis deutscher Studenten in Klausenburg (Cercul cultural al studenților germani din Cluj-Napoca*), în „Volkszeitung*”*, Cluj, anul II, Nr. 10, 15 mai 1958, p.269.

WITTSTOCK, Joachim, *Eigenständigkeit, Anpassung und „volksdemokratische” Ideologie. Literaturkreis – Protokolle aus den fünfziger Jahren* (*Autonomia, adaptarea și ideologia „democratică a poporului”. Cercurile literare din anii cincizeci*), în „Țigla”, Reșița, anul I, Nr. 6, 2001-2005, pp.130-138.

WITTSTOCK, Joachim, *Literatur im Dienste des Fortschritts. Zur Tätigkeit des Klausenburger Literaturkreises (Progresul în slujba literaturii. Despre activitatea Cercului literar al studeților din Cluj Napoca*) în „Volkszeitung”, anul II, Nr. 46, 5 iunie 1958, p. 13.

WITTSTOCK, Manfred, *Viața unui artist. În memoria graficianului Harald Meschendörfer cu ocazia centenarului*, în „Neuen Kronstädter Zeitung”, anul XVII, Nr.186 din 6 iulie 2011.

ZILLICH, Heinrich, *Das Deutsche Landestheater Rumäniens*, în „Klingsor”, anul, XI, Nr. 3, ianuarie 1934, p.11.